

Onderzoek naar leerkrachterservaringen

Opstellen van een schooladvies

Eén van de belangrijkste taken die een leerkracht in groep 8 heeft, is het geven van een passend schooladvies aan leerlingen. Sinds 2014 is niet meer de eindtoets leidend bij de plaatsing van leerlingen in het voortgezet onderwijs, maar het advies van de leerkracht. Maar wat nemen leerkrachten mee in het opstellen van het schooladvies? En hoe ervaren zijzelf het opstellen van het schooladvies?

Rosa Rodrigues

is werkzaam bij Hogeschool Rotterdam als onderzoeker bij Kenniscentrum Talentontwikkeling en docent op de pabo

Rotterdam is in Nederland de stad met de grootste onderwijsachterstanden (laagopgeleide ouders, hoog schooluitval en laagste Cito-eindscores) (De Boom, Van Wensveen, Roo de, & De Graaf, 2016). Vanwege de grote diversiteit is Rotterdam een interessante context om onderzoek te doen naar het werk van leerkrachten in deze stad. Twee jaar lang deed het lectoraat Ouders in Rotterdam van het Kenniscentrum Talentontwikkeling van Hogeschool Rotterdam onderzoek naar de ervaringen van leerkrachten in Rotterdam in het opstellen van het schooladvies. Het is bekend dat de meeste scholen geen richtlijnen hebben voor het opstellen van het schooladvies en het afwegen van factoren die hierbij van belang zijn (Inspectie van het Onderwijs, 2014). Verder weten we dat sommige groepen leerlingen benadeeld worden in het schooladvies, zoals leerlingen met laagopgeleide ouders (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

Onderzoek

Voor het onderzoek zijn tien leerkrachten in schooljaar 2012/2013 en tien leerkrachten in schooljaar 2014/2015 geïnterviewd. De leerkrachten uit schooljaar 2012/2013 hadden tijdens het interview te maken met de 'oude' situatie. De eindtoets was in dat schooljaar vaak bepalend bij de plaatsing van de leerlingen in het voortgezet onderwijs. Leerkrachten uit schooljaar 2014/2015 hadden in dat schooljaar te maken met een 'nieuwe' situatie door de Wet Eindtoetsing Primair Onderwijs. Zij moesten hun schooladvies opstellen aan de hand van de Rotterdamse Plaatsingswijzer (Fokor, 2014). Verder was de eindtoets verplaatst naar een later moment in het schooljaar. Alle leerkrachten

in dit onderzoek werken op scholen die gesitueerd zijn in relatief arme wijken in Rotterdam (in Rotterdam-Zuid en Rotterdam-West) en waar meer dan 50 procent van de leerlingen en ouders een migratieachtergrond heeft. Vier van de twintig leerkrachten hebben zelf een migratieachtergrond. Aan leerkrachten is gevraagd welke hulpbronnen zij inzetten bij het opstellen van het schooladvies en hoe zij deze hulpbronnen waarderen. Hulpbronnen ('resources') zijn alle materiële en immateriële elementen die mensen met elkaar kunnen uitwisselen, zoals goederen (bijvoorbeeld geld), symbolen (bijvoorbeeld taal), kennis, sociaal-emotionele steun en ervaringen (Foa, Converse, Tornblom, & Foa, 1993; Terwel, Rodrigues, & Van de Koot-Dees, 2011).

Oordeel leerkracht belangrijk

Hulpbronnen die leerkrachten inzetten bij het opstellen van het schooladvies zijn: toetsresultaten van het leerlingvolgsysteem, het voorlopig schooladvies in groep 7, steun en kennis van anderen (bijvoorbeeld de intern begeleider, de leerkracht van groep 7 en informatie van ouders) en hun eigen intuïtie ('onderbuikgevoelens'). Hun intuïtie is deels gebaseerd op hun ervaringen in groep 8 met het opstellen van het schooladvies, deels op hun eigen schoolervaringen in groep 8 en schoolloopbaan, en ook deels op de momenten dat ze met de specifieke leerling hebben gewerkt.

'Wat mensen vergeten, is dat data maar een derde van het advies is. Met data bedoel ik dan de toetsen van het leerlingvolgsysteem. Dat is alleen in mijn optiek maar een derde van het advies. Het advies stel ik dan op

Het zou goed zijn als iedere school een werkgroep schooladvies heeft die met ideeën en vragen aan de slag gaat

Foto's: Wilbert van Woensel

basis van scores, gedrag van de leerling en mijn intuïtie op. Misschien zegt mijn intuïtie wel wat anders dan wat er op dat papiertje van het leerlingvolgsysteem staat', aldus een leerkracht uit schooljaar 2014/2015 met acht jaar ondervinding in groep 8.

Alle leerkrachten vinden hun oordeel in het schooladvies betrouwbaarder en belangrijker dan de eindtoets. Ze vinden dat hun oordeel gebaseerd is op meerdere gegevens van de leerlingen over een langere periode. Bij het opstellen van het schooladvies maakten de leerkrachten uit schooljaar 2012/2013 en 2014/2015 gebruik van dezelfde hulpbronnen (zie het kader 'Hulpbronnen' hiernaast). Met de Wet Eindtoetsing Primair Onderwijs is het opstellen van het schooladvies dus niet veranderd voor leerkrachten.

In de interviews komt ook naar voren dat alle leerkrachten regelmatig het gevoel hadden dat hun interpretatieruimte werd beperkt door de voormalige Cito-eindtoets. Ze vertellen dat het voortgezet onderwijs meer naar de score op deze toets keek dan naar hun advies. Leerkrachten moesten vaak het voortgezet onderwijs overtuigen van de potentie van hun leerlingen, vooral als hun advies afweek van de score van eindtoets. Het overtuigen lukte als leerkrachten goede contacten hadden met het voortgezet onderwijs. Alle leerkrachten werken met leerlingen die veelal kampen met een

taalachterstand of bij wie thuis Nederlands niet de eerste taal is. De leerkrachten vonden dat de Cito-eindtoets deze leerlingen benadeelde. Nu de eindtoets verplaatst is naar een later moment in het schooljaar zien de leerkrachten uit schooljaar 2014/2015 meer rust bij deze leerlingen en ouders. Ze vinden de eindtoets nu meer een controlemiddel voor de Inspectie van het Onderwijs en vragen zich wel af in hoeverre hun leerlingen na het horen van het schooladvies nog gemotiveerd blijven om de eindtoets te maken.

Hulpbronnen

Hulpbronnen die leerkrachten inzetten voor het opstellen van het schooladvies:

- Cito-eindtoets;
- Eigen intuïtie;
- Methodetoetsen en toetsen uit het leerlingvolgsysteem;
- Steun/ervaringen/kennis van anderen, zoals collega's;
- Preadvies in groep 7.

Moeilijk en spannend

Het opstellen van het schooladvies vonden de meeste leerkrachten in het begin moeilijk en spannend. Ze vertellen dat ze zich dan pas beseffen dat de toekomst van hun leerlingen min of meer in hun handen ligt.

Veel leerkrachten vinden het opstellen van een schooladvies moeilijk en spannend: ze beseffen zich dat de toekomst van hun leerlingen min of meer in hun handen ligt

Bij het opstellen van het schooladvies maken leerkrachten uit groep 8 graag gebruik van steun, ervaringen en kennis van collega's

'Ik vond het schooladvies maken verschrikkelijk spannend. Je bent toch een soort van sleutelmacht voor de carrière of de voortgang van zo'n kind. Dus het is ook niet zomaar iets. En natuurlijk is het een start en kunnen ze daarna steeds verder groeien en is het niet het einde van de wereld, maar je wilt ze gewoon zo goed mogelijk plaatsen. Niet te hoog zodat je op hun tenen moeten lopen, niet te laag, je wilt ze goed plaatsen', zegt een leerkracht uit schooljaar 2014/2015 met drie jaar onderwijservaring in groep 8.

Uit de interviews komt ook naar voren dat leerkrachten het opstellen van een schooladvies niet geleerd hebben op de pabo. Ze hebben dat geleerd in de praktijk van ervaren collega's. De intern begeleider en de leerkracht van groep 7 worden vaak genoemd als collega's die hulp bieden. Toch zijn de meeste leerkrachten van mening dat sommige collega's geen goede hulpbronnen zijn om informatie in te winnen over de leerlingen, vooral als het gaat om het ophalen van informatie over de werkhouding, het gedrag in de klas en de relatie met de leerkrachten en medeleerlingen.

'Ik weet niet of ik dat mag zeggen, maar ik kijk eigenlijk nooit naar de voorgaande jaren. Je kent je collega's en je weet ook welke collega's snel een mening of een oordeel klaar hebben over bepaalde kinderen', aldus een leerkracht uit 2012/2013 met zes jaar onderwijservaring in groep 8.

Uit de gesprekken met deze twintig leerkrachten komt naar voren dat zij bij twijfel hun intuïtieve beeld vaak afzetten tegen toetsgegevens. Dit doen zij om leerlingen een eerlijk en passend schooladvies te kunnen geven. Ze hebben vooral twijfels als twee niveaus dicht bij elkaar liggen, zoals vmbo-basis en vmbo-kader of vmbo-theoretisch en havo. In de interviews hebben leerkrachten aangegeven dat ze bij twijfels vooral kijken naar het gedrag. Dit houdt in dat ze extra kijken naar de werkhouding, de inzet in de klas en de huiswerkattitude van de leerlingen. Verder kijken ze ook extra naar de thuisondersteuning.

'Kijk, als iemand net tussen mavo en havo inzet, maar een hele slechte instelling heeft, zou ik eerder geneigd zijn om een mavoadvies te geven dan een havoadvies', vindt een leerkracht uit 2012/2013 met drie jaar onderwijservaring in groep 8.

Bij een positief beeld van de werkhouding, inzet van de leerling in de klas en huiswerkattitude, maar een ongunstige thuissituatie, zijn leerkrachten wisselend. Soms geven ze het

voordeel van de twijfel aan de leerling. En dat betekent dat leerlingen een hoger schooladvies kregen dan het Cito-advies. Ze zijn zich ervan bewust dat hun leerlingen soms de dupe zijn van hun thuissituatie.

'Ik vind dat je inzicht moet hebben in de thuissituatie van de kinderen. Ik heb een meisje in de klas dat wat mij betreft de mavo aankan, maar haar thuissituatie maakt het moeilijk. Ze wordt niet gestimuleerd door haar moeder. Die is gewoon handelingsverlegen. Dan ben je eigenlijk de dupe van je thuissituatie. Met een betere thuissituatie zou dat gemakkelijk gaan', zegt een leerkracht uit schooljaar 2014/2015 met drie jaar onderwijservaring in groep 8.

Het opstellen van een schooladvies vinden leerkrachten geen eenvoudige taak, vooral als de niveaus dicht bij elkaar liggen of als er twijfel is ten aanzien van gedrag en de thuisondersteuning. Zij maken dan gebruik van hun eigen kennis en ervaringen, en raadplegen collega's. Ze zijn zich ervan bewust dat informatie van collega's en een ongunstige thuissituatie niet altijd in het voordeel werken van de leerlingen.

Intuïtie van leerkrachten

Ondanks dat het opstellen van het schooladvies geen onderdeel is geweest van de opleiding van de leerkrachten en leerkrachten deze taak vaak moeilijk vinden, zijn zij van mening dat zij in staat zijn om een passend schooladvies te geven.

'Mentoren van het voortgezet onderwijs moeten met leerkrachten van groep 8 nadenken over wat zij verstaan onder bepaalde kenmerken'

Leerkrachten schakelen zowel objectieve hulpbronnen, zoals toetsresultaten, als subjectieve hulpbronnen, zoals hun intuïtie en ervaringen, en overwegingen van collega's die met de kinderen hebben gewerkt in. Leerkrachten zetten bij twijfel hun intuïtieve beeld vaak af tegen toetsgegevens. De vraag is of de intuïtie van leerkrachten voor een leerling een voordeel of een nadeel is. Uit dit onderzoek blijkt dat leerkrachten hun intuïtie juist zien als een kans, omdat ze er zeker van willen zijn dat de leerling het voortgezet onderwijs positief doorloopt. Ze hebben meer vertrouwen in hun eigen beeld over de leerling, dan in het beeld dat collega's hebben van de leerling. Maar we weten dat het oordeel van de leerkracht in het schooladvies niet losstaat van vooroordelen of aannames (Boone & Van Houtte, 2012). Het is ook bekend dat leerkrachten soms ten aanzien van bepaalde groepen leerlingen lage verwachtingen hebben, wat kan resulteren in het geven van een laag schooladvies (Inspectie van het Onderwijs, 2016).

Blikveld verruimen

Willen we de culturele 'bias' in het schooladvies verkleinen en alle leerlingen ongeacht hun migratieachtergrond een eerlijke kans geven op een goed schooladvies, dan is het nodig dat kennis over beeldvorming, transparantie, samenwerking en reflectie wordt gebruikt in het schooladviesproces. Het zou goed zijn als er op elke school een 'werkgroep schooladvies' is die met de bovengenoemde ideeën en vragen aan de slag gaat. Juist door elkaar te consulteren, wordt je blik verruimd of voel je je als deskundige versterkt. ●

Praktische adviezen

Om leerkrachten te beschermen tegen eventueel ingeslopen vooroordelen of om te zorgen dat leerkrachten op elkaars professionaliteit kunnen vertrouwen, is het van belang dat leerkrachten van groep 8 kennis hebben over verwachtingen en beeldvorming, en elkaar hierbij ook consulteren. Het zou goed zijn als een team vaststelt welke personen naast de leerkracht van groep 8 betrokken zijn bij de opstelling van het schooladvies, en hoe bepaalde kenmerken van leerlingen (bijvoorbeeld werkhouding) worden beoordeeld in het schooladvies. Dit zou ook kenbaar gemaakt moeten worden bij ouders en leerlingen. Verder zou een school de gegeven schooladviezen elk jaar moeten evalueren om te kijken of de gegeven schooladviezen kloppen of niet, en hoe dat komt. Daarnaast zou het goed zijn als scholen nadenken hoe zij de kennis die leerkrachten in groep 8 opdoen met betrekking tot het opstellen van schooladviezen kunnen waarborgen. Een ander idee is om leerkrachten van groep 8 van verschillende basisscholen (van bijvoorbeeld eenzelfde bestuur) elkaar te laten consulteren: kalibreersessies voor het opstellen van schooladviezen. Leerkrachten zouden tijdens zo'n sessie een lastige casus kunnen inbrengen en vragen hoe anderen hiermee zouden omgaan. Daarnaast hebben de meeste leerkrachten in het verleden (als leerling) zelf een havoadvies gekregen. Daardoor zullen zij wel een beeld hebben van welke werkhouding, gedrag en thuisondersteuning nodig zijn op de havo, maar weten ze dat ook voor de andere richtingen in het voortgezet onderwijs? Weten zij welke werkhouding nodig is voor de richting vmbo-kader? Of welk gedrag een leerling nodig heeft op het vwo? Het zou goed zijn als mentoren van het voortgezet onderwijs samen met leerkrachten van groep 8 sessies organiseren waarin zij samenkomen en nadenken over wat zij verstaan onder bepaalde kenmerken, zoals werkhouding, gedrag en thuisondersteuning, en wat dit betekent per onderwijsniveau.

VERDER LEZEN!

- Driessen, G. (2005). De totstandkoming van de adviezen voortgezet onderwijs: invloeden van thuis en school. *Pedagogiek*, 25 (4), 20.
- Lectoraat Ouders in Zuid (december, 2017). *Gereedchapskist. Voor beter samenwerken met ouders. Adviesgesprek in groep 8*. Geraadpleegd op 6 december 2017, van: [/www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/talentontwikkeling/gereedchapskist/gereedchapskist2/adviesgesprek-groep-8](http://www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/talentontwikkeling/gereedchapskist/gereedchapskist2/adviesgesprek-groep-8).
- Nieuwstadt, M. van (2014). De slag om het schooladvies. *Onderwijsblad*, 13 (4), 18-21.
- Rassink, R. (2015). Basisschool moet schooladvies goed onderbouwen. De juf weet heus wat ze doet. *Onderwijsblad*, 14 (1), 45-46.

LITERA TUUR!

- Boone, S. & Houtte, M. van (2013). Why are teacher recommendations at the transition from primary to secondary education socially biased? A mixed-methods research. *British Journal of Sociology of Education*, 34 (1), 20-38.
- Boom, J. de, Wensveen, P. van, Roode, A.L., & Graaf, P.A. de (2016). *Basismonitor Onderwijs Nationaal Programma*. Rotterdam: Risbo/OBI Rotterdam.
- Foa, U.G., Converse, J., Tornblom, K.Y., & Foa, E.B. (1993). *Resource Theory: Explorations and Applications*. San Diego, CA: Academic Press.
- Fokor (2014). *Rotterdamse plaatsingswijzer. Invoeringsdocument ten behoeve van het schooljaar 2014-2015*. Rotterdam: Openbaar Onderwijs Rotterdam.
- Inspectie van het Onderwijs (2014). *De kwaliteit van het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2016). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Terwel, J., Rodrigues, G.R., & Van de Koot-Dees, D. (2011). *Tussen afkomst en toekomst*. Antwerpen, BE: Garant.

Wil jij op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem nu een abonnement op JSW

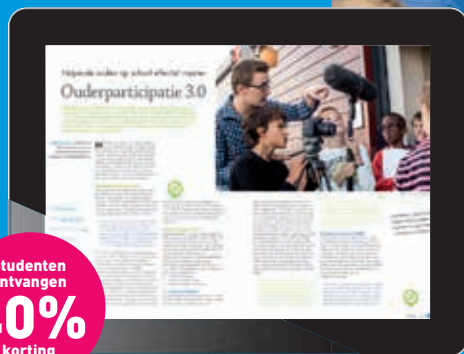
Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x JSW

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen **40%** korting

Samen voor €79,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2266692